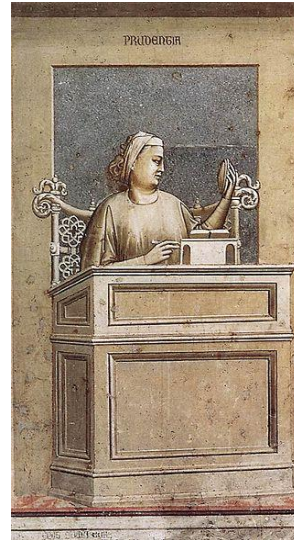

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

EL SIGNIFICAT GREC DE L'ARETÉ (Virtut)

A Grècia el debat sobre el concepte de virtut (*areté*) s'entén millor quan es planteja sobre el fons dels dos conceptes que se li oposen, la *hubris* (desmesura en sentit d'excés o de brutalitat còsmica) en el pensament presocràtic i més endavant la *stasis* (el desordre, la confusió de normes en el món polític, el conflicte) una preocupació central del pensament clàssic i hel·lenístic.

La virtut i l'excel·lència es diuen en grec amb una mateixa paraula (*areté*) que no era primàriament per als grecs un concepte moral. En Homer significa la força física, el valor (el coratge) dels guerrers o dels atletes. Com que vivim en un món conflictiu, l'*areté* és un criteri d'eficàcia, d'efectivitat en la realització de la pròpia tasca. *Areté* no és tant la 'virtut' (moral) sinó l'excel·lència, l'acció ben adreçada i exitosa, el bon funcionament. L'*areté* és bàsicament una actitud, una capacitat de fer coses. Qui és eficient, té *areté*. Amb ella es desenvolupa el potencial humà i en aquest sentit la força i la salut són l'*areté* del cos i la intel·ligència i la perspicàcia són l'*areté* de l'esperit. El mot s'aplicava també a les dones (Penélope en té, segons Homer) i no té un significat de classe, val a dir, no està reservada als soldats o als rics.

A partir de l'època de Pèricles o una mica abans, l'*areté* és un component de la *kalokagathia* el caràcter o la conducta d'un ciutadà, bell i bon, és a dir, harmònic. Carles Riba va traduir "*Kalós kai agathós*" per "home de bé i com cal", el *kalokagathós* és l'home de perfecta honestedat, de probitat escrupolosa, per dir-ho com el diccionari Bailly.

L'*areté* és una resposta a:

- El que és *ataktós* desordenat, desarreglat, immoderat, indisciplinat (especialment en la soldadesca).
- El que és *ametrós*, el que no té mesura, el que no es manté en el seu grau.
- El que és *akolastós*, desarreglat.

Al món hi ha *atasthalia* (bogeria criminal, presumpció boja, orgull insensat, imprudència). Els favors no correspostos, el desagraïment, les irregularitats.. són un factor de discòrdia i cal l'*areté* per recompondre les relacions humanes. En política la *stasis* tradueix aquesta situació general.

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

L'*areté* és la característica dels *agathoi*, és a dir dels qui viuen segons el que és "bo". Però "bó"; no s'ha d'entendre en el sentit que usem en la tradició cristiana. És un mot de lloança, clarament valoratiu. L'individu que és *agathós* ha de ser respectat. És la persona valenta, hàbil i que té èxit (especialment a la guerra). L'*agathós* és qui posseeix les coses que són valorades. No implica un deure moral en sentit kantian, sinó caràcter. El concepte va evolucionar en un sentit proper al de "noblesa" (fins i tot social).

Areté és el que es busca mitjançant la *paideia* (educació) i d'aquí la importància del paper del mestre que ha d'ensenyar l'excel·lència als infants. Per això a Grècia l'educació no inclou només coneixement intel·lectual sinó música i gimnàstica en la mesura que el ciutadà ha de ser no només apte moralment sinó bell i valerós (*kalós*). Significativament, a Grècia les *teknei* (els coneixements tècnics) no formaven part de la *paideia* perquè no s'aprenien amb un mestre sinó en el treball quotidià (fent de ferrer, de pescador, de pagès). Quan Gòrgies diu que la paraula és un ésser diví perquè amb un petit cos fa coses absolutament divines s'està referint a la capacitat de l'*areté* que no pertany exactament al món de les tècniques. Per a un grec, ser educat no és exactament saber moltes coses sinó que consisteix en el pòsit que aquest aprenentatge deixa en nosaltres, en el caràcter o l'estil que l'educació ha imprès en nosaltres.

L'*areté* dona per suposat un món estable que és imatge de la justícia divina i per això quan després de les guerres del Peloponès es trenca el món de la polis apareix la reflexió sobre política es converteix en la qüestió central del debat polític.

En el món clàssic l'*areté* es fonamenta, per així dir-ho, sobre dos pilars:

- La *dikaiósine* (justícia o més ben dit "esperit de justícia")
- La *sofrosine* (autodomini, l'element interior que és capaç d'aturar la *hubris* o desmesura)

La *dikaiósine* acabarà essent la forma d'*areté* per excel·lència, sobre tot a mesura que la llei escrita va ocupant més espai en la ciutat i l'obediència a la llei esdevé la marca del ciutadà, la virtut a la qual se subordinen totes les altres, tesi que es troba clarament exposada en Plató quan situa l'heroisme militar espartà per sota de la *dikaósine*. Tota la *República* és un esforç per definir les condicions de la ciutat justa, que és la que s'identifica amb la raó. El problema que es discutirà amb la sofística és si l'*areté* es pot ensenyar o no, però en qualsevol cas el sentit grec de la vida estarà ja per sempre vinculat a la virtut.